

Szántó János beszámolója a rittbergi állapotokról – a “herceg” ígéri, hogy továbbra is református többségű marad a falu, és templomot épített a reformátusoknak, Kutasy helyett más lelkészt kérnek – 1814. febr. 19., Temesvár

1814 – A-LXII-12

Temesváron Februarius 19-ikén 1814-ben

Nagytiszteletű Senior Úr, Nagyérdemű, Jóakaró Uram!

A rittbergi ekklézsiát illető két rendbeli panaszokat, azoknak megvizsgálásával és elintézésével együtt itten megküldöm, a főméltóságú herczeggel mint földesúrral kötött contractus czélja az, hogy mivel már eddig Rittbergre 20 catholica s 27 lutherana familiákat telepített meg, ezáltal a contractus által, ha azt a nagytiszteletű tractus jóváhagyni méltóztatik, köteleztessen mintegy a földesuraság hitünk sorsosira olly tekintettel lenni, hogy azokat el ne pusztítsa, sőt örökítsse. Meg is ajánlotta a főméltóságú herczeg, hogy mindenkor az reformátusoké lesz az elsőség és többség Rittbergen, s bátor a mostani református magyar lakosok 2/3-ad része erőtlen is a jobbágyfölk tartására s művelésére, és azon okból őket sessioiktól, ha tsak szorgalmatosabb magok viselete által arra magokat érdemesebbekké s alkalmasakká nem tejeندنék elereszteni a barátusba való systema szerént, melly a terheket általán fogva a jobbágy házhelyekhez kaptsolja, kéntelenítettik mindazonáltal nem tsak munkás fog abba lenni, hogy ha alkalmas, és a földek művelésére tehetős református magyarok jelenténdik magokat, azok preferenter a sessionalis földeket kapják meg, hanem a mostani erőtlen jobbágyokat is, mint hasznos házzal bíró zselléreket megtartani fogja, akik a megmaradható mintegy 45-50 jobbágyokkal akkor is elegendők lesznek az ekklézsia virágzó állapotba lejeendő feltartására, amidőn több magyar református jobbágyok nem jönnének, megparantsolta tehát az előljáróknak, hogy munkások lennének abba, hogy mind magyar hitek sorsosi jöjjenek Rittbergre, s megújította előttünk azon kegyelmes ígérétét is, hogy a reformatus magyarok számára maga költségén fog templomot építtetni.

Ha ezen okain, amellyek engem arra a gondolatra vittek, hogy a főméltóságú hertzeget a contractus aláírásával a reformatata ekklézsia virágzó állapotjáról való gondoskodásra vigyem, a t[iszteletes] prédikátor s oskolarektor fizetését változhatatlanul bizonyos – a hívekkel inmediate lejeendő collisiok nélkül szüntelen állandó lábra állítsam, a késői s rend szerént rossz munkálásából földjeiknek lehető károktól őket megmentsem mint szinte a belső állapottal meg nem egyeztethető külső gondoktól is megszabadítsam, a nagytiszteletű senior úr s nagytiszteletű tractus által is helyeseknek esmértetnek, valójába lesz miért örvidenem, mert bár a herczeg catholicus, mindazáltal semmi praejudiciumot nem kíván tenni ekklézsiánknak, de ha kívánna is tenni, nem tehet, inkább számadó felvigyázójává, mint disponens urává tétetvén az ekklézsiái jövedelmeknek, amellyek minden esztendőnként a presbyterium által ejectáltatni fognak. Ebbe az esetbe pedig helyesnek itélném, ha a nagytiszteletű tractus, vagy ha az jobbnak találtatna, a főtiszteletű superintendentia mind a 3 contractusra az ratificatiot reáírván, kettőt ugyan az uraság és az ekklézsia számára visszaküldeni, egyet pedig pro archivo megtartani méltóztatván, ugyanakkor a főméltóságú herczegnek, akár frantzia vagy németh, akár pedig deák nyelven egy ajánló levelet írni méltóztatna, amellybe említés s köszönet tétetne a megígért templom építtetéséről, mert ez a levél válasz nélkül a herczegtől bizonyosan nem marad, és így annak is lesz nyoma, hogy őherczegsége a templom építésére magát kötelezte. Titulussa őherczegségének: celsissimus princeps Victor a Rohan I[...] Ord[...] militaris M[ariae] Theresiani eques, S[acrae] C[aesarae] & R[egiae] A[...] M[...] generalis campi marechalli locumtenens.

Nem hallgathatom azt is el, hogy a rittbergiek a belső személyek fizetését nagyon szokták azelőtt változtatni, melly ezentúl állandó marad – az aránt azomba, hogy az oskolarektor didacticalis búzáját s tavaszi életjét minden gyermektől egy-egy vékáról félre leszállították, szükséges lenne a nagytiszteletű tractus részéről olly rendeléseket tenni, hogy azt a régi határozás szerént tartozzanak Sz[ent] György naptól kezdve megadni. Itt is az volna ugyan alázatos vélekedésem, hogy azon cél elérésére, amelly az oskolák felállításába van, tudniillik, hogy mennél több gyermekek, sőt mindnyájan oskolába járjanak, legtanátosabb lenne a didactrumot is aversionalis summává formálni mind a pénzbe, mind az életbe, mellyet osztán azok tartoznának megfizetni, akiknek 7-12 esztendő gyermekeik vagynak, mert ezáltal a szülék ugyan, hogy a fizetést híjjába ne tegyék, bizonyosabban reá vétetődnének gyermekeik oskolába jártatására – a szegényebbek mindég dispensáltathatnának, a tanító subsistentiája fundálódna, és a tehetősebbeknek sem tiltatódna meg a reájok esendő fizetésen fejlül való kedveskedés, mellyet a jó igyekezetű tanító megérdemel.

Azt sem mellőzhetem el, hogy a herczeg minden esztendőben 10 köből búzáat ajándékozott még eddig a lelkipásztornak, a rectornak pedig ötöt, és kegyelmének ezentúl is közlését minden határ s kötelezés nélkül ajánlotta.

Amit pedig az eddig volt ízetlenségek egy kútfejének tapasztalttam, az a presbyterium fel nem állása, amellyről való végezésről t[iszteletes] Kutasy uram semmit nem tud. Ennek megküldetését tehát kérem, noha én arról rendelést tettem, hogy azt t[iszteletes] Csáky uram Ittebéről addig általküldje. A bíró s egyik eskütt fiatalok lévén, megsértetteknek tarták magokat azon ellenvetéssel, hogy ők a presbyterium közzé nem tartoznak, ezek tsatolták magokat a Buzdor János volt rektor hatalmas paraszt gazda ipához, Tóth Mihályhoz, s ebből származtak és mozdítottak elő a panaszok és nem marasztás. Hogy tehát e részbe is közöljem a dolgot, azt mondtam, hogy a külső előjárókat, míg külső előjárók, a presbyteriumba is be kell venni, megigérvén azt a főméltóságú herczeg, hogy aki a presbyterialis hivatalra alkalmatlannak ítéltetik, azt külső előjáróságától is megfosztja. Mert ha jól emlékezem, ez a presbyterialis instructioba is benn van.

Végezetre, bátor tiszteletes Kutasy uram minden vádok alól egyátaljába tiszta és ártatlan, s az az 1700 ft. is, amellyről a vizsgálatba említés tételik, akkoriba gyült szinte 2 esztendőök alatt nem szinte illy nagy summába öszve, midőn a bor itzójét 2 ft-on s 3 ft-on is mérték, hogy egy napra 2 itze sem jut, amelly pedig egy egészséges ember napi táplálására szükséges, a t[iszteletes] Kutasy úr fizetése pedig summába be nem adódván, aki szántó, bort sem vehetet, az ő lelkipásztorhoz illő nyomós erköltsi magaviselés, s fontos tanításai pedig az irigység és megesmérte, s a m[é]l[tósá]gos földesuraság dicséri, mindazáltal esmervén a köznép álhatatlanságát és újságot kapkodását, kivált pedig azt, hogy inkább hisz a hírnek és mendemondának, mint a pribéknek, alázatos vélekedésem az volt a, hogy tiszteletes Kutasy urat, más illy számkivetett helyen szükséges tanítónak competáló hasznos ekklezsiával méltóztatna a nagytiszteletű tractus megvigasztalni, ide pedig valamelly érdemes atyafit rendelni, mert bár ezt a rittbergiek meg nem érdemlik, de a közjó illy messze lévő helyen nem állhat meg különben. Amelly rendelések e bánáti ekklezsiákat illetnék, azokat, ha postán fognak is hozzám küldetni, én kiváltom, s tovább küldöm. Ki is betses indulatiba, hív tisztelettel ajánlott maradok nagytiszteletű senior úrnak alázatos szolgája Szántó János m[anu] p[ropria].